

ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ВБРАННЯ УКРАЇНЦІВ ПОДІЛЛЯ (історіографічний аспект)

Лілія Іваневич

УДК 391(477.43/.44)“20”

Статтю присвячено аналізу відомих і маловідомих праць для висвітлення сучасного стану дослідження традиційного вбрання українців Поділля. У ній подано класифікацію, характеристику та наукову оцінку літературних джерел кінця ХХ — початку ХХІ ст., у яких викладено матеріал щодо характерних особливостей крою, оздоблення, носіння та поєднання в комплекси складових компонентів подільського народного костюма.

Ключові слова: українці Поділля, історіографія, сучасний стан, народний костюм, традиційний стрій, комплекс вбрання, національна ноша, складові компоненти, сорочки, поясний, плечовий і верхній одяг, головні убори, взуття, прикраси, пояси, крій, оздоблення, вишивка, орнамент.

Статья посвящена анализу известных и малоизвестных работ с целью отображения современного состояния исследования традиционной одежды украинцев Подолья. В ней подается классификация, характеристика и научная оценка литературных источников конца ХХ — начала ХХІ века, в которых изложен материал о характерных особенностях кроя, украшения, ношения и соединения в комплексы составляющих компонентов подольского народного костюма.

Ключевые слова: украинцы Подолья, историография, современное состояние, народный костюм, традиционная одежда, комплекс одежды, национальный наряд, составляющие компоненты, сорочки, поясная, плечевая и верхняя одежда, головные уборы, обувь, украшения, пояса, крой, отделка, вышивка, орнамент.

The article deals with analyzing both famous and little known works in order to enlighten the modern state of studying the traditional attire of the Podillia Ukrainians. The authoress gives classification, description and scientific evaluation of the literary sources of the late XXth – early XXIst centuries, which are dedicated to the materials with reference to the peculiarities of cutting, embellishing, wearing and combining of the components of the Podillia folk costume.

Keywords: Podillia Ukrainians, historiography, modern state, folk costume, traditional attire, garments complex, national attire, components, shirts, waist clothes, shoulder clothes, outerwear, headwear, footwear, adornments, belts, cut, embellishment, needlework, ornament.

Зацікавленість учених, етнографів, істориків, мистецтвознавців та краєзнавців народним вбранням подолян як невід'ємної та яскравої частини матеріальної, традиційно-побутової, художньої і духовної культури української нації виникла ще в XIX ст. та триває й досі. Підвищений науковий інтерес до особливостей традиційного строю Буковинського, Західного, Східного й Центрального Поділля проявився саме в роки незалежності України. У цілому 90-і роки XX – початок XXI ст. вважають періодом ґрунтового аналізу регіональних і локальних рис комплексів убрання всіх історико-етнографічних регіонів України в загальнонаціональному контексті. На цьому тлі виділяється зростання актуальності дослідження та популяризації народного костюма українців Поділля. З огляду на важливість проблеми окресленій темі присвячується наша стаття.

Варто зазначити, що історіографія питання дослідження традиційної ноші подільських українців містить монографії, дисертації, наукові праці, закордонні видання, навчальні посібники, підручники, довідники, енциклопедії, словники, альбоми, комплекти листівок, науково-популярні статті та краєзнавчі розвідки. Зупинимось передусім на аналізі вітчизняних монографій, наукових праць і науково-популярних статей.

Серед монографій, що стосуються тематики подільського національного вбрання, найзначимішою є робота Л. Булгакової-Ситник «Подільська народна вишивка» [6]. У ній уперше досліджується вишивка подолян у генетичному взаємозв'язку матеріалу і техніки її виконання, топографії та крою окремих компонентів натільного, поясного, плечового й верхнього одягу. Л. Булгакова-Ситник визначила типи та стилістичні особливості технік, орна-

ментальних мотивів і колірної гами подільської вишивки. Ґрунтовно охарактеризувала їх специфічні ознаки та спільні національні риси в контексті традиційної української вишивки, на основі чого склала відповідні карти-схеми й таблиці з графемами композицій-мотивів. Крім того, вона вперше подала класифікацію жіночих і чоловічих вишиванок подолян. Аналізуючи конструктивні та декоративні риси подільських сорочок, Л. Булгакова-Ситник створила основні топокомплекси вишивки й дослідила орнаментальні мотиви, характерні для південних, північних і центральних районів Поділля. Однак авторка опирається на експонати подільських вишивок, що входять до складу колекцій окремих закордонних та вітчизняних обласних і столичних музеїв, оминувши багатство матеріалів музеїв місцевого регіонального значення. Слід зауважити, що дослідниця окреслила крайні межі локального типу подільської вишивки за лінією контурів сучасних адміністративних кордонів Вінницької, Тернопільської і Хмельницької областей, хоча до Поділля ніколи не відносили всі райони Тернопільської та Хмельницької областей. Досить вузькою є хронологічна межа зазначеної теми – від середини до кінця XIX ст. Але варто віддати належне першій науковій спробі зведення історичних і джерелознавчих матеріалів щодо специфіки крою й декорування жіночих та чоловічих вишиванок подолян в єдину систематизовану роботу.

Монографічне дослідження Р. Захарчук-Чугай «Народна вишивка Західної України XIX–XX ст.: (проблеми, традиції)» [15] містить у собі часткову інформацію про регіональні та локальні стилістичні відміни технік, колірної гами й орнаментів вишивки Буковинського і Західного Поділля. Змістовним

є матеріал про сучасний стан збереження, популяризації та розвитку народного досвіду вишивки українців.

Велике значення для вивчення характерних ознак і відмінностей традиційного вбрання українців Придністровського Поділля має тритомна монографія Г. Кожолянка «Етнографія Буковини». Зокрема, у першому томі ґрунтовного видання він проаналізував історію становлення народної носії українського населення Буковини, у тому числі й Буковинського Поділля. Автор також розкрив різноманіття матеріалів і технік виготовлення всіх складових частин костюма та побіжно охарактеризував локальні особливості їх оздоблення, носіння й поєднання в комплекси [30].

Певну цінність становить колективна робота вітчизняних науковців «Українці: історико-етнографічна монографія у двох книгах» [53]. Особливо цікавими в ній є дослідження Т. Николаєвої — у сфері історії та особливостей українського строю XIV—XVIII ст. і регіональних комплексів національного вбрання XIX — початку XX ст., Т. Кари-Васильєвої — у галузі вишивки і ткацтва, Г. Щербія й Н. Гурошевої — про символіку народної носії та розвиток сучасного традиційного костюма.

Не менш вартісним є монографічне дослідження О. Никорак «Українська народна тканина XIX—XX ст. Типологія, локалізація, художні особливості» [40]. Авторка здійснила систематизацію та розробила типологію народних тканих виробів XIX — середини XX ст., визначила найхарактерніші регіональні й локальні риси традиційних тканин досліджуваної території. Крім того, вона охарактеризувала сучасний стан ткацтва та доповнила книжку значною кількістю якісного фактологічного матеріалу у вигляді світлин і малюнків, окрема частина яких презентує Західне Поділля.

Дотичною до окресленої теми є монографія Г. Стельмащук «Давнє вбрання на Волині: етнографічно-мистецтвознавче дослідження» [48], у якій подано характеристику складових елементів і комплексу в цілому націо-

нального строю регіону, що межує з Поділлям. Завдяки цьому матеріали видання мають особливу цінність для порівняльного аналізу.

Важливе місце в історіографії заданої проблематики займає дисертація В. Косаківського «Етнокультурна характеристика населення містечка Чечельника в історичному розвитку (XIX — початок XXI століття)» [33]. У ній дослідник здійснив комплексний аналіз традиційно-побутової культури української людності містечка Чечельника XIX — початку XXI ст. в контексті етнокультурної характеристики Південно-Східного Поділля. Він також визначив регіонально-специфічні й загальноукраїнські риси традиційних господарських занять і народної одягу південно-східних подолян.

Безпосередньому дослідженню компонентів подільського народного костюма XIX — початку XX ст. присвячено й низку окремих праць. Так, заслуговує на увагу колективна історико-етнографічна робота «Поділля» [45] під редакцією Л. Артюх, В. Балушка та З. Болтарович. У цьому виданні про подільський край найбільший стосунок до нашої теми мають наукові статті А. Пономарьова про проблеми регіональних історико-етнографічних досліджень, Т. Николаєвої — історичні передумови формування традиційного строю Поділля, Т. Кари-Васильєвої — художні особливості вишивки подолян, М. Селівачова — орнаментальні мотиви вишивки українців Поділля, Г. Щербія — проблеми використання народних традицій у сучасному одязі подолян, Г. Горинь — подільське мистецтво художньої обробки шкіри та О. Боряк — традиції ткацтва на Поділлі.

Цінною є ґрунтовна праця вітчизняних науковців Є. та Т. Причепіїв «Вишивка Східного Поділля: альбом» (2007) [9]. Автори подають характеристику крою натільного жіночого й чоловічого одягу, особливості технік і колористики вишивок на сорочках, структури й семантики їх узорів. Також пропонують нову, своєрідну за методологією класифікацію образів і сюжетів орнаментальних мотивів на підставі вивчення музейних експонатів Вінниць-

кої й Одеської областей та матеріалів власних польових досліджень.

Загальний аналіз процесів виникнення, формування й трансформації традиційного строю українців у цілому та всіх історико-етнографічних регіонів зокрема, у тому числі й Поділля, наведено в багатьох наукових роботах. Найпершою з них в історіографії періоду незалежності стала перевидана праця видатного українського етнолога О. Воропая «Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис» [10]. У розділі «Український народний одяг» він подав характеристику національного вбрання українців, насамперед його матеріалу, крою, оздоблення, носіння та класифікацію складових елементів. Крім того, висвітлив традиції, що пов'язані з різноманітними предметами одіжі та дівочими, жіночими й чоловічими зачісками. Однак регіональні риси й відміни народного костюма автор розглянув побіжно.

Наступним важливим виданням стало комплексне дослідження «Українська минувшина: ілюстрований етнографічний довідник» [52]. Дотичними до озвученої проблеми є такі його підрозділи, як «Різновиди традиційного одягу» Т. Ніколаєвої — про особливості компонентів ансамблевого комплексу українського строю та «Символіка народного костюма» Г. Щербія — про звичаї, пов'язані з традиційним убранням українців, способи його декору та символіку його орнаментів. Слід зауважити, що ці матеріали відображають загальнонаціональні ознаки носі.

Значимі регіональні фактологічні джерела містить наукова робота «Буковинський традиційний одяг» [31] Я. Кожолянко. Дослідниця здійснила аналіз комплексу народного строю буковинців (як українців, так і молдаван), класифікувала його складові елементи, описала матеріали для їх виготовлення, різновиди їх крою, шиття, прикрашання та зодягання. Розглянула жіночий і чоловічий костюми всіх локальних зон Буковини ХІХ — першої половини ХХ ст., серед них і Буковинського Поділля. Варто зауважити, що авторка окремо

дала оцінку дитячому одягу окресленої території України.

Цікавою за змістом є праця М. Костишеної «Український народний костюм Північної Буковини. Традиції і сучасність» [35]. Вона, спираючись на масивну джерелознавчу базу, висвітлила загальнонаціональні, регіонально-локальні ознаки й відміни традиційного буковинського строю ХІХ — початку ХХ ст. Значну увагу приділила характеристиці народної носі українців Буковинського Поділля та популяризації народних традицій у сучасному одязі буковинців.

Особливу нішу у вивченні досліджуваної теми займає робота Т. Ніколаєвої «Історія українського костюма» [41] та її розширене перевидання «Український костюм. Надія на ренесанс» [42]. У роботі ґрунтовно вивчається історія появи, розвитку та сучасних змін у традиційному строї українців різноманітних соціальних прошарків. Проте найбільше місце в її працях відведено класифікації одіжі ХІХ — початку ХХ ст., аналізу матеріалу її компонентів і виокремленню регіональних ознак традиційної носі, у тому числі й Поділля. До того ж у вбранні подолян Т. Ніколаєва виділила три комплекси: північно-західний, східний і наддністрянський. Водночас вона визначила художні особливості українського костюма, зокрема, прийоми формування його складових, способи нанесення й розміщення декору на них і формування їх в ансамблі. Варто наголосити на насиченості другого видання значною кількістю раритетних світлин та художніх реконструкцій.

Найвагомішим науковим дослідженням із питань термінології предметів національного строю вважаємо «Український народний одяг» [38] К. Матейко. Авторці вдалося зібрати й проаналізувати чималий обсяг інформації щодо загальноукраїнської, регіональної та локальної специфіки назв і трактувань матеріалів для вбрання, натільного, поясного, плечового й верхнього жіночого і чоловічого одягу, зачісок, головних уборів, взуття, поясів, прикрас та доповнень до одягу. Своєю працею К. Матейко вкотре довела багатоваріантність

українського говору в позначенні назв традиційної ноші зокрема та багатство народно-побутової лексики загалом, а також широкі етнокультурні взаємозв'язки українців, серед них і подолян, із сусідніми народами й етносами.

Примітним є наукове дослідження «Український стрій» (2000, перевидання 2011) [1] М. Білан і Г. Стельмащук. Автори розглядають особливості матеріалів, народного крою, шиття, декорування та символізм народної ноші XIX — початку XX ст. в цілому. Висвітлюють ансамблеві комплекси вбрання всіх етнографічних регіонів і районів України. Наводять характеристику локальних відмінностей подільського костюма, проте тільки західного й східного. Важливим доповненням є опис регіональних і локальних особливостей весільного строю. Крім того, укладено словник термінів українського строю та представлено сучасні моделі одягу з народними мотивами.

Важливе місце в історіографії займає двотомна наукова робота З. Васіної «Український літопис вбрання...» [7; 8]. На масивному джерельному й фактологічному матеріалі вона відобразила закладення основ специфіки національної ноші, шляхи її формування в різних історичних періодах, а також трансформацію костюма до початку XX ст. У другому томі проаналізувала традиційний стрій українців у цілому й окремих регіонів (побіжно — Західного, Східного й Центрального Поділля). Подала класифікацію одягу, розкрила різновиди крою й оздоблення його складників, формування їх у комплекси. Дослідження насичене значною кількістю світлин убрання із церковних стародруків і літописів, світлин окремих матеріалів і компонентів костюма з музейних фондів, давніх світлин українських родин та власних художніх реконструкцій. Вагомість видань підсилює застосування порівняльного методу викладу інформації.

Слід виокремити праці «Кептарі українських Карпат» [29] І. Карпинець та «Сорочка-вышиванка: кінець XIX — начало XX вв.» [37] Л. Лиганової. Перша робота присвячена особливостям формування й

пошиття, способам нанесення та розміщення декору, різновидам орнаментальних мотивів і колориту оздоблення кептарів гірських районів Карпат, а також подільських кептарів Буковини. Друга — висвітлює спільні й відмінні риси натільного жіночого й чоловічого одягу Донецької області та їх чіткі класифікації, основи яких мають загальнонаціональні ознаки.

Для обраної теми становить зацікавлення ґрунтовна робота «Україна й українці. Галичина. Буковина. За репродукціями І. Гончара» [51]. У ній відображено регіональні ознаки різноманітних складових народного вбрання й існуючих способів його прикрашання двох історичних територій — Галичини та Буковини (у тому числі — подільської локальної зони). Багатоваріантність комплексів традиційної ноші зазначених теренів і неповторність їх кольорового вирішення та оздоблення підтверджують понад 500 оригіналів і репродукцій світлин та близько 200 особистих малюнків відомого вітчизняного етнографа Івана Гончара. Представлені матеріали широко репрезентують народну одіж як невід'ємну частину матеріальної й духовної культури українців.

Помітне місце в історіографії проблеми посідає двотомне видання О. Косміної «Традиційне вбрання українців». Дослідженню українського національного строю кінця XIX — початку XX ст. етнографічних макрорегіонів Лісостепу і Степу [34] присвячено перший том. Варто зауважити, що О. Косміна продемонструвала багатство, розмаїття та регіональні відмінності комплексів української народної ноші на основі оригінальних зразків із приватних колекцій та багатьох музеїв України, представлених безпосередньо на працівниках цих музеїв. Роботу доповнено словничком термінів. Авторка окремо дала оцінку локальним рисам костюмів Буковинського, Західного та Східного Поділля. Однак традиційний стрій подолян вона дослідила лише на основі фондів музеїв Вінниці, Києва та Львова, без урахування матеріалів подільських районних і окремих обласних музеїв.

Змістовною з погляду локальних досліджень є праця «Борщівські сорочки з колекції

Віри Матковської» [5] Л. Булгакової-Ситник. Вона на основі аналізу експонатів із приватної колекції відомого тернопільського колекціонера здійснила спробу вдосконалити класифікацію жіночих і чоловічих вишиванок славетного Борщівського району Західного Поділля. По-новому розглянула розмаїття способів крою, технік прикрашання, розміщень вишивки, колористики й орнаментальних мотивів борщівських сорочок кінця XIX ст. та другої половини XX ст. Продовженням досліджуваної тематики стало видання «Жіноча сорочка Борщівсько-Заставнівського Придністров'я» [14]. Науковці, опираючись на матеріали з приватних і музейних колекцій, розкрили характерні риси та локальні відміни крою, а також технік, узорів і колірної гами декорування жіночих святкових сорочок Борщівського району Західного Поділля й Заставнівського району Буковинського Поділля кінця XIX — початку XX ст.

Детальній характеристиці народних головних уборів України, зокрема й Поділля, присвячено наукові праці Г. Стельмащук «Традиційні головні убори українців» [49] та «Українські народні головні убори» [50]. Авторка дослідила історію розвитку чоловічих і жіночих головних уборів та зачісок від найдавніших часів до сучасності. Окрім того, вона розкрила функції та значення національних головних уборів у звичаях українців, роль символів в обрядових головних уборах, а також подала класифікацію традиційних головних уборів і висвітлила їх головні загальноукраїнські, регіональні, а подекуди й локальні схожості та відміни.

Історія процесу виготовлення виробів із бісеру на теренах України від зародження, давньоруського періоду й до початку XX ст. глибоко досліджена в праці О. Федорчук «Українські народні прикраси з бісеру» [54], яка вийшла згодом після захисту нею дисертації «Народні прикраси з бісеру Західної України XIX — першої пол. XX століття (історія, технологія, типологія, художні особливості)». Науковець проаналізувала різноманіття матеріалів, технік виконання й композиційно-художні ознаки

цих оздоб, зокрема орнаментальні сюжети та колорит за регіональною належністю. Цінність роботи посилює запропонована нею типологія українських прикрас зі скла й бісеру XIX — першої половини XX ст. і наявність відповідного ілюстративного фактологічного та порівняльного матеріалу.

Найширшу класифікацію традиційних прикрас українок залежно від структури матеріалу, з якого вони виготовлені, подала Г. Врочинська в ґрунтовній науковій роботі «Українські народні жіночі прикраси XIX — поч. XX ст.» [11] як результат захисту дисертації «Народні жіночі прикраси на Україні XIX — поч. XX ст.» (1994). Вона також розкрила історичні аспекти виникнення та розвитку виробництва прикрас у домашніх, а пізніше — фабричних умовах. Крім цього, проаналізувала розмаїття технологій створення традиційних прикрас та їх характерні національні, регіональні й локальні особливості. Праця насичена багатими ілюстративними зображеннями з музейних і приватних колекцій України.

Аналізу виникнення, розповсюдження, класифікації та сучасним тенденціям у розвитку виробництва одного з поширених типів народних жіночих оздоб присвятив свою працю «Українські дукачі» краєзнавець М. Самков [46]. Автор коротко описав дукати та дукачі, характерні й для українських подолян у XIX — на початку XX ст.

Суттєвим внеском у процес пізнання регіонально-локальних ознак мистецтва створення традиційного строю стали праці В. Косаківського «Ремесла, промисли та народні майстри» і «Термінологічний словник та словник імен» та Л. Пономар «Традиційний одяг (кінець XIX — середина XX ст.)» у дослідженні «Одвічна Русава (етнографія та фольклор с. Стіна на Поділлі)» [43]. Остання книжка є результатом Всеукраїнської фольклорно-етнографічної експедиції, проведеної в липні — серпні 2000 року вченими з Вінниці й Києва та фольклорної експедиції К. Смаля. Наслідком наступних п'яти наукових експедицій 2006—2007 років стала колективна

робота дослідників знову ж таки Вінниці й Києва «Легенди з-над сивого Бужка: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Митинці, Хотьківці, Вереміївка і Заруддя Красилівського р-ну на Хмельниччині» [36]. Видання містить цікаві, на наш погляд, розвідки В. Косаківського («Ремесла, промисли та народні майстри») та Л. Пономар («Народний одяг»), що значно розширюють діапазон знань про локальні особливості одіжі подолян.

Художньо-стильові особливості комплексів національної ноші українців Поділля, а також орнаментика й колористика подільської вишивки в загальному розкриті в краєзнавчих роботах Г. Медведчук «Краса подільської народної вишивки» [39] та «Берегиня скарбів народних...» [2]. У першій авторка подала стислий аналіз поширених на Поділлі технік вишивання, їх колірної гами й орнаментальних мотивів на основі матеріалів Хмельницького обласного краєзнавчого музею, Державного історико-культурного заповідника «Межибіж» та матеріалів, зібраних нею власноруч у деяких селах Вінницької і Хмельницької областей під час експедицій. Друга містить кілька аналітичних статей, присвячених характеристиці регіональних і локальних рис народного костюма переважно Західного й Східного Поділля та використання в сучасному жіночому одязі предметів традиційного вбрання.

Для глибокого історичного вивчення й порівняльної оцінки всіх складових декору національної ноші, насамперед вишивки як художнього явища, використано теоретичний та практичний досвід досліджень різноманітних сфер традиційно-побутової культури українського народу, зокрема, таких ґрунтовних праць: «Українська народна вишивка» Т. Кари-Васильєвої й А. Заволокіної — про особливості традиційної вишивки, її місцеві характеристики різних областей, головні техніки шиття; «Мистецтво української вишивки: техніка і технологія» О. Кулинич-Стахурської — про науково-дослідницьку роботу з відновлення давно забутих швів української народної вишивки; «Українська вишивка» Т. Кари-Васильєвої та А. Чорноморець — про історію

самобутньої української вишивки від Х до ХХ ст., її локальні особливості та відміни, основні техніки, колористику й характерні взори [21, с. 206–207]; «Історія української вишивки...» [27] Т. Кари-Васильєвої — про зародження й еволюцію мистецтва вишивки, її загальнонаціональні, регіональні та локальні характерні риси й відмінності в усіх аспектах.

Інші сучасні наукові дослідження містять інформацію щодо семантики архаїчних символів і сюжетів орнаментів народної вишивки України, у тому числі й Поділля, та їх філософське, художнє, міфологічно-релігійне та побутове значення. Дотичними до означеної проблематики є роботи: М. Селівачова «Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія)», А. Кульчицької «Орнамент трипільської культури: українська вишивка ХХ ст.», К. Сусак і Н. Стеф'юк «Українське народне вишивання» [21, с. 206–207]. У працях проведено паралелі із символічними системами інших народів, показано функціонування українських символів у релігії, фольклорі та літературі.

Висвітленню народних композиційних методів створення комплексів подільського традиційного строю присвятили свої науково-популярні статті Т. Гончарук і Л. Дяк [25, с. 127], Л. Іваневич [18; 23; 24; 25], Є. Косаківська [32], В. Косаківський [26, с. 141], В. Ластюк і Ю. Чеботар [19, с. 195], Т. Марченко і Г. Савка [24, с. 1072].

Характеристику способів крою, шиття і декорування натільного одягу українців у цілому й подолян різних локальних зон зокрема розкрили у своїх наукових статтях Л. Булгакова і Н. Николин [24, с. 1071–1072], Л. Іваневич [17; 22] та Ж. Карбовська [28]. Аналіз особливостей плечового та поясного одягу українців Поділля подали у своїх статтях Л. Булгакова [3] та І. Свйонтек [47]; верхнього вбрання — Л. Булгакова [4]; головних уборів — Л. Гальчевська [26, с. 141], Г. Кожолянюк [19, с. 195], Л. Іваневич [26] та М. Юкальчук [56]; прикрас — М. Дмитрієнко [13]; взуття, поясів і доповнень до одягу — Н. Баранська, Г. Кожолянюк [19, с. 195] та Л. Іваневич [19]. Інформа-

цію про виготовлення матеріалів для складових компонентів носі подолян відобразили Л. Іваневич [20] і Т. Пірус [44].

Безпосередньому дослідженню подільської народної вишивки присвятили свої роботи І. Батирева, Л. Булгакова, О. Ільїнська й А. Пісклова, Є. Причепій, П. Синьогірний, М. Шот [21, с. 206–207], Т. Зузяк [16] і Л. Іваневич [21]. Головні тенденції сучасної інтерпретації традиційного подільського вбрання висвітлили у своїх статтях І. Грицюк [12] та Г. Щербій [55].

Історіографічний аналіз монографій, наукових праць та науково-популярних статей про народний стрій подільських українців засвід-

чує, що розглядувана тема розкрита не повною мірою. Значна кількість матеріалів потребує детальної систематизації, оцінки та глибокого наукового переосмислення. Не викликає сумніву необхідність і доцільність вивчення порушеної проблеми, створення узагальненої характеристики розвитку художньо-стильових особливостей традиційної носі подолян та її сучасної інтерпретації. Тому ми й проводимо дослідження, щоб повернути історичній науці надбання українців Буковинського, Західного, Східного та Центрального Поділля в галузі мистецтва виготовлення й оздоблення народного вбрання та поєднання його в самотні й оригінальні ансамблі комплекси.

1. Білан М. С., Стельмащук Г. Г. Український стрій / М. С. Білан, Г. Г. Стельмащук. – Львів : Фенікс, 2000. – 328 с. : іл.

2. Березина скарбів народних... / [упоряд. А. М. Трембіцький, О. Г. Погорілець]. – Хмельницький ; Меджибіж : ПП Мельник А. А., 2010. – 179 с. : іл.

3. Булгакова Л. Особливості хутряних безрукавок Поділля / Л. Булгакова // Наукові записки. – Тернопіль, 1997. – Чис. 2. – С. 310–321.

4. Булгакова Л. Традиційний хутряний одяг Борщівщини / Л. Булгакова // Літопис Борщівщини : науково-краєзнавчий збірник. – Борщів, 1996. – Вип. 8. – С. 54–57.

5. Булгакова-Ситник Л. Борщівські сорочки з колекції Віри Матковської / Л. Булгакова-Ситник. – Львів : Укрпол, 2008. – 255 с. : іл.

6. Булгакова-Ситник Л. Подільська народна вишивка (Етнографічний аспект) / Л. Булгакова-Ситник ; [ред. О. М. Козакевич]. – Львів : Ін-т народознавства НАНУ, 2005. – 328 с.

7. Васіна З. О. Український літопис вбрання : наук.-худ. реконструкції. Т. 1. 11 000 років до н. е. – XIII ст. н. е. / Зінаїда Васіна. – Київ : Мистецтво, 2003. – 448 с. : іл.

8. Васіна З. О. Український літопис вбрання : наук.-худ. реконструкції. Т. 2. XIII – поч. XX ст. / Зінаїда Васіна. – Київ : Мистецтво, 2006. – 448 с. : іл.

9. Вишивка Східного Поділля : альбом / автори: Є. М. Причепій, Т. І. Причепій, керівник проекту: Л. П. Лихач. – Київ : Родовід, 2007. – 344 с. : іл.

10. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / Олекса Воропай. – [Перевидання 1966 р. (Мюнхен)]. – Київ : Оберіг, 1993. – 592 с.

11. Врочинська Г. Українські народні жіночі прикраси XIX – початку XX ст. / Ганна Врочинська. – Київ : Родовід, 2008. – 230 с. : кольор. іл.

12. Грицюк І. Національні риси носі подолян у сучасному художньому трикотажі / І. Грицюк // Культура Поділля: історія і сучасність. Матеріали другої наук.-практ. конф., присвяченої 500-річчю м. Хмельницького. – Хмельницький : Поділля, 1993. – С. 154–156.

13. Дмитрієнко М. Дивовижний світ червоних коралів. Добре намисто у спадщину / М. Дмитрієнко // Подільська старовина : зб. наук. пр. / [відп. ред. В. А. Косаківський]. – Вінниця, 1993. – С. 419–422.

14. Жіноча сорочка Борщівсько-Заставнівського Придністров'я : альбом / [упоряд. Л. Булгакова-Ситник, Т. Лозинський]. – Львів : Ін-т колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2013. – 336 с. – (Серія «Українське народне мистецтво»).

15. Захарчук-Чугай Р. Народна вишивка Західної України XIX–XX ст.: (проблеми, традиції) : дис. д-ра мистецтвознавства : 17.00.06 / Р. Захарчук-Чугай ; НАН України, Ін-т народознавства. – Львів, 1995. – 397 с.

16. Зузяк Т. Особливості народної вишивки подільських сорочок кінця XIX – початку XX століть / Т. Зузяк // МІСТ (мистецтво, історія, сучасність, теорія) : зб. наук. пр. з мистецтвознавства і культурології. Ін-т проблем сучасного мистецтва АМУ / [редкол.: В. Сидоренко (гол.) та ін.]. – Київ : Інтертехнологія, 2009. – № 6. – С. 108–117.

17. Іваневич Л. До особливостей класифікації жіночого натільного одягу українців Поді-

лля / Л. Іваневич // Народна творчість та етнологія / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – Київ, 2013. – № 3. – С. 91–98.

18. *Іваневич Л.* Історико-географічні та історико-етнографічні межі дослідження народного вбрання українців Поділля / Л. Іваневич // Народна творчість та етнологія / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – Київ, 2013. – № 5. – С. 88–100.

19. *Іваневич Л. А.* Локальні аспекти класифікації традиційних взуття, поясів і доповнень до одягу українців Поділля / Л. А. Іваневич // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Вип. 23. Серія : Історія : зб. наук. пр. / [за заг. ред. проф. О. А. Мельничука]. – Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2015. – С. 189–196.

20. *Іваневич Л.* Матеріали для виготовлення й декорування народного вбрання українців Поділля: класифікація та особливості / Л. Іваневич // Народна творчість та етнологія / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – Київ, 2014. – № 5. – С. 42–54.

21. *Іваневич Л.* Народна вишивка українців Поділля: наукова розробка проблеми / Л. Іваневич // Питання історії України : зб. наук. праць. – Чернівці : Технодрук, 2010. – Т. 13. – С. 201–207.

22. *Іваневич Л.* Натільний одяг українців Східного Поділля: особливості класифікації / Л. Іваневич // Матеріали Першої Шаргородської наук. історико-краєзнавчої конф. 17–18 жовтня 2014 р., м. Шаргород Вінницької обл. / [ред. колегія: С. Д. Гальчак (голова), Ю. А. Зінко (співголова), А. В. Войнаровський (відп. секретар) та ін.]. – Вінниця : ПП Балук І. Б., 2014. – С. 242–248.

23. *Іваневич Л. А.* Особливості класифікації складових народного костюма українців Поділля XIX – початку XX століття / Л. А. Іваневич // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Т. 20. – С. 489–501.

24. *Іваневич Л.* Традиційне вбрання українців Західного Поділля: особливості класифікації / Л. Іваневич // Народознавчі зошити. – Львів, 2014. – № 5 (119). – С. 1062–1072.

25. *Іваневич Л. А.* Узагальнена типологія традиційного комплексу вбрання українців Східного Поділля XIX – початку XX століття / Л. А. Іваневич // Наук. записки Вінницького державного педагогічного ун-ту ім. М. Коцюбинського. Вип. 22. Серія : Історія : зб. наук. праць / [за заг. ред. проф. О. А. Мельничука]. – Вінниця : Держ. картографічна фабрика, 2014. – С. 123–129.

26. *Іваневич Л.* Характерні особливості класифікації головних уборів українців Поділля

XIX – першої половини XX століття / Л. Іваневич // Матеріали XXV Всеукраїнської наук. історико-краєзнавчої конф. «Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження». – Вінниця, 2013. – С. 129–141.

27. Історія української вишивки = History of Ukrainian embroidery / Т. Кара-Васильєва. – Київ : Мистецтво, 2008. – 463 с. : іл.

28. *Карбовська Ж.* Жіночі сорочки кінця XIX – початку XX ст. у колекції Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника / Ж. Карбовська // Проблеми етнології, фольклористики, мистецтва Поділля та Південно-Східної Волині: історія і сучасність : наук. зб. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2002. – С. 127–132.

29. *Карпинець І.* Кептарі українських Карпат / І. Карпинець. – Львів : Панорама, 2003. – 55 с. : іл.

30. *Кожолянко Г.* Етнографія Буковини : монографія / Г. Кожолянко. – Чернівці : Золоті литаври, 1999. – Т. 1. – 384 с. : іл.

31. *Кожолянко Я.* Буковинський традиційний одяг / Я. Кожолянко. – Чернівці ; Саскатун, 1994. – 262 с. : іл.

32. *Косаківська Є. М.* Народний одяг в колекціях Вінницьких музеїв [Електронний ресурс] / Є. М. Косаківська. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-11178.html>.

33. *Косаківський В.* Етнокультурна характеристика населення містечка Чечельника в історичному розвитку (XIX – початок XXI століття) : автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.05 / В. Косаківський ; НАН України. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – Київ, 2013. – 20 с.

34. *Косміна О.* Традиційне вбрання українців / О. Косміна. – Київ : Балтія-Друк, 2008. – Т. 1. Лісостеп. – 160 с. : іл.

35. *Костишена М.* Український народний костюм Північної Буковини. Традиції і сучасність / М. Костишена. – Чернівці : Рута, 1996. – 190 с.

36. Легенди з-над сивого Бужка: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Митинці, Хотьківці, Вереміївка і Заруддя Красилівського р-ну на Хмельниччині / [ред.: В. А. Косаківський, А. В. Гудзевич, З. С. Гудченко, С. О. Гусев та ін.]. – Київ : Майстерня книги, 2010. – 343 с. : іл.

37. *Лыганова Л. А.* Сорочка-вышиванка: кінець XIX – початок XX вв. / Л. А. Лыганова. – Донець : ДОКМ, 2003. – 76 с. : ил.

38. *Матейко К.* Український народний одяг : етнографічний словник / К. Матейко. – Київ : Наукова думка, 1996. – 196 с.

39. *Медведчук Г.* Краса подільської народної вишивки / Г. Медведчук. – Хмельницький : Поділля, 1993. – 32 с.
40. *Никорак О.* Українська народна тканина XIX–XX ст. Типологія, локалізація, художні особливості / О. Никорак. – Львів, 2004. – Ч. 1. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України). – 583 с. : іл.
41. *Ніколаєва Т.* Історія українського костюма / Т. Ніколаєва / [іл. З. Васіної, Л. Міненко, Т. Ніколаєвої, О. Слінчак, М. Старовойт]. – Київ : Либідь, 1996. – 176 с. : іл.
42. *Ніколаєва Т.* Український костюм. Надія на ренесанс / Т. Ніколаєва. – Київ : Дніпро, 2005. – 320 с. : іл.
43. *Одвічна Русава (етнографія та фольклор с. Стіна на Поділлі) / [наук. ред. В. А. Косаківський, відп. ред. Т. О. Цвігун]. – Вінниця : Вінницький обл. центр народної творчості, 2003. – 224 с. : іл.*
44. *Пірус Т.* Традиційне ткацтво с. Рахни-Лісові (Шаргородський район Вінницької області) / Т. Пірус // Подільське традиційне ткацтво : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конф., м. Вінниця, 30 вересня – 1 жовтня 2008 р. / [ред. кол.: Т. О. Цвігун, В. А. Косаківський (наук. ред.), О. І. Назарець]. – Вінниця : Нова книга, 2009. – С. 97–102.
45. *Поділля / [під ред. Артюх Л. Ф., Балушка В. Г., Болтарович З. Є. та ін.]. – Київ : Доля, 1994. – 505 с. : іл.*
46. *Самков О.* Українські дукачі / О. Самков. – Черкаси : Задруга, 2013. – 134 с. : іл.
47. *Свйонтек І.* Покутські рукав'янки / І. Свйонтек // Народне мистецтво. – Київ, 2003. – № 3–4. – С. 55–57.
48. *Стельмащук Г.* Давнє вбрання на Волині : етнографічно-мистецтвознавче дослідження : монографія / Галина Стельмащук. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. – 280 с.
49. *Стельмащук Г.* Традиційні головні убори українців / Г. Стельмащук. – Київ : Наукова думка, 1993. – 240 с.
50. *Стельмащук Г.* Українські народні головні убори / Г. Стельмащук. – Львів : Априорі, 2013. – 276 с.
51. *Україна й українці.* Галичина. Буковина. За репродукціями Івана Гончара [Текст] / І. Гончар. – Київ : УЦНК «Музей І. Гончара», ПФ «Оранта», 2007 – 304 с.
52. *Українська минувшина: ілюстрований етнографічний довідник / [ред.: А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна та ін.]. – Київ : Либідь, 1993. – 544 с. : іл.*
53. *Українці.* Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Кн. 2 / за наук. редакцією д-ра іст. наук А. Пономарьова. – Опішне : Вид-во Державного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, 1999. – 544 с. : іл. – (Серія «Українські етнологічні студії», вип. 2).
54. *Федорчук О.* Українські народні прикраси з бісеру / О. Федорчук. – Львів : Свічадо, 2007. – 119 с. : іл.
55. *Щербій Г.* Стійкість функціонування традицій в сучасному одязі українців Поділля / Г. Щербій // Проблеми етнографії, фольклору і соціальної географії Поділля : наук. зб. – Кам'янець-Подільський, 1992. – С. 63–64.
56. *Юкальчук М.* Традиційні головні убори подільських українців та їх роль у весільній обрядовості (XIX–XX ст.) / М. Юкальчук // Подільська старовина : наук. зб. Ювілейний випуск до 80-річчя з часу заснування музею. – Вінниця, 1998. – С. 127–141.